

GEORGIEN

DEN LYSANDE STJÄRNAN
PÅ REFORMHIMLEN

Johnny Munkhammar
Jon Millarp

08.08.28

TIMBRO

INNEHÅLL

Förord 3

Inledning 5

Bakgrund och historia 7

Tsartiden 8 | Sovjetrepublik 9 | Självständigheten och den organiserade brottsligheten 10
Eduard Sjevardnadze kommer till makten 12 | Ekonomiskt bakslag 13

Rosenrevolutionen 16

Etnicitet och konfliktregioner 18

Abchazien 19 | Sydossetien 21 | Adzjarien 22 | Folkrätt 23

Utländska aktörer i Georgien 24

Demokrati och mänskliga rättigheter 26

Reformerna och deras effekter 28

Antikorruptionsreformer 28 | Frihandelsreformer och att locka internationella investerare 30 | Starta företag 31
Minskning och effektivisering av offentlig sektor och myndigheter 32 | Privatiseringsreformer 33
Förenkling och sänkning av skatterna 33 | Liberalisering av arbetsmarknaden 34

Framtiden 36

Slutsatser 37

Noter 38

ISBN: 978-91-7566-530-6

9 789175 665306

FÖRORD

Georgien toppar nyheterna på grund av konflikten med Ryssland. Det stora grannlandet tillåter inte ett litet att välja sin egen ekonomiska och politiska väg.

Georgien betraktar sig som ett europeiskt land och marknadsförs med uttrycket "Europe started here". Dess närmande till såväl EU som Nato har varit mycket impopulärt hos den internt auktoritära och externt alltmer aggressiva ryska statsledningen.

Konflikten har pågått länge, egentligen sedan Rosenrevolutionen 2003. Då ersattes den regim som leddes av Sovjetunionens siste utrikesminister Eduard Sjevardnadze av en reformregim under Micheil Saakasjvili.

Konflikten med Ryssland har varit en följetong med många inslag – från fällda icke-apterade bomber till mer än årslång inställd flygtrafik mellan Ryssland och Georgien. Ryssland har på olika sätt försökt konstruera ursäkter för att kunna ingripa med våld.

"Man kan glömma allt tal om Georgiens territoriella integritet", sade Rysslands utrikesminister Sergei Lavrov den 13 augusti. Invasionen motiverades med skyddande av ryssar utomlands. Är Estland och Ukraina – där det också bor ryssar – således härnäst?

Paralleller har dragits till Ungern 1956 och Tjeckoslovakien 1968.

Utvecklingen är just nu dramatisk och tragisk. Men bakom alla rubriker om kriget finns en okänd sida av Georgien. Det är berättelsen om ett av världens ledande reformländer, med en av de snabbast växande ekonomierna.

Georgien har de senaste fem åren varit ett av världens ledande reformländer, och under den perioden avancerat hela 119 positioner i Världsbankens Doing Business-index. De utländska direktinvesteringarna har ökat från cirka 300 miljoner dollar 2003 till 1 600 miljoner 2007.

Korruption har bekämpats med kraft, bland annat genom en polisreform, och Georgien har etablerat en för regionen väl fungerande demokrati. I det närmaste total frihandel och fri rörlighet för människor har införts. Arbetsmarknaden är en av världens friaste.

Statliga företag har sålts, antalet myndigheter närapå halverats och platt skatt på 12 procent införts. Den ekonomiska tillväxten har sedan 2003 varit i genomsnitt cirka 10 procent om året, och skatteintäkterna har ökat trots de låga skattesatserna.

Georgien har ansökt om medlemskap i Nato och närmat sig EU. Detta är sammantaget en politik som borde inspirera andra. Tyvärr är detta en politik och en utveckling som har stoppats med våld, och vars framtid är mycket osäker.

Under en intensiv vecka av föredrag och möten i mars 2008 – på universitet, för politiker och medier – fick Johnny Munkhammar många och starka intryck av Georgien och huvudstaden Tbilisi. Självklart gör sig Sovjettiden plågsamt påmind, men den nya friheten och tillväxten är påtaglig.

Besökaren undgår inte heller intryck av det långa historiska arvet, från stadsdelar och byggnader till mat och dryck – georgierna påstår sig ha de äldsta traditionerna för vintillverkning i världen. Landet har stor potential, inte minst avseende turism.

Den nutida berättelsen om Georgien är fascinerande. Det politiska modet, reformkraften och framgångarna borde inspirera andra, inte minst i deras egen region. Georgiens möjligheter att fatta suveräna beslut om framtiden och fortsätta sin framgång måste förbli stora.

Georgien är ett litet land med en lång historia. De senaste fem åren har landet varit en lysande stjärna på reformhimlen. Syftet med denna rapport är att berätta om detta land och varför de måste ha frihet att fortsätta sin framgång.

Stockholm, augusti 2008

Johnny Munkhammar, VD i Munkhammar Advisory, Senior Fellow, European Enterprise Institute, författare (*The Guide to Reform*)

Jon Millarp,
frilansskribent

INLEDNING

Den georgiska huvudstaden Tbilisis gator fylls av demonstranter med rosor i händerna. Det är mitten av november 2003 och det folkliga missnöjet med den korrupsionsanklagade presidenten Eduard Sjevardnadze har vuxit. Regeringens seger i parlamentsvalet den 2 november ifrågasätts av opposition, valobservatörer och oberoende mediers vallokalsundersökningar.¹

Förutom kritik mot valfusk finns ett utbrett missnöje med korrruptionen, skenande inflation och en statsfinansiell kris. Denna kris innebär att landets infrastruktur är katastrofalt dålig samt att löner och pensioner inte betalas ut. Det senare ökar dessutom incitamenten till, och förekomsten av, mutor inom hela den offentliga sektorn.²

Trycket blir till slut för stort för Sjevardnadze, som avgår den 23 november samma år. Över 100 000 människor går ut på gatorna för att fira maktskiftet. Nytt parlamentsval utlyses och följs senare av det ordinarie presidentvalet. I efterhand vet vi hur det gick. En epok i Georgiens historia tog slut och en ny började.

Den nya regeringens vision var att Georgien skulle bli en demokratisk nation av västeuropeiskt snitt. De första målsättningarna var att skapa goda statsfinanser, återta kontroll över utbrytarregioner, skapa fungerande infrastruktur, bekämpa korrupsion samt att göra det enkelt att starta och driva företag. Den nya georgiska regeringen, ledd av president Michail Saakasjvili, fick tidigt internationellt beröm för stora framgångar på flera av de områdena.³

När ett lands ekonomiska frihet ökar är det inte mynt och sedlar som blir friare. Det är människor. Människor som vill arbeta och tjäna pengar på att sälja och köpa varor och tjänster på lika villkor. Dessutom finns positiva statistiska samband mellan ekonomisk frihet och exempelvis köpkraft, livslängd, minskning av barnarbete, tillgång till rent vatten, öppenhet mot andra länder, läskunnighet och möjlighet att ta del av ny information.⁴

I Världsbankens rapport *Doing Business 2008* konstateras att Georgien sedan 2003 klättrat 119 steg i den sammantagna rankningen av bäst företagsklimat. År 2006 listade Världsbanken Georgien som bäst i världen på att förbättra företagsklimatet och bekämpa korrupsion. Georgien har i dag fler företag per person än alla världens länder, utom Singapore och Nya Zeeland.⁵

De liberaliserande reformerna har dels inneburit omedelbara förbättringar, dels förbättrat de långsiktiga utsikterna för Georgien och dess befolkning. Mellan 2000 och 2003 låg Georgiens tillväxt på i genomsnitt 5,8 procent. Mellan 2004 och 2007 låg den på 9,3 procent, och 2007 var

den över 12 procent – trots ryska handelsblockader.⁶ I *Doing Business 2008* konstateras att särskilda förbättringar sedan året innan ägt rum när det gäller investeringsskydd och licenshantering.

Några av de viktigaste ekonomiska reformerna sedan 2004 har varit privatisering av statliga företag, liberalisering av arbetsmarknaden, avskaffande av regleringar för företag, sänkning och förenkling av skatterna, infrastruktursatsningar, minskade handelshinder samt minskning och effektivisering av den offentliga byråkratin.^{7,8} Andra viktiga reformer har syftat till att förbättra utbildningsväsendet och poliskåren.^{9,10}

Den förväntade livslängden tycks efter reformerna ha ökat med flera år.¹¹ Tack vare kraftigt höjda inkomster och en positiv ekonomisk spiral till följd av reformerna kunde de trasiga vägarna repareras, energiförsörjningen säkras och satsningarna på sjukvård och utbildning öka¹².

Thomas Paine skriver om handel i boken *The Rights of Man* (1792):

Den bildar ett fredligt system som värmer mänskligheten genom att göra nationer, likaväl som individer, nyttiga för varandra... Om handeln får breda ut sig universellt, som det är möjligt för den, skulle den förinta kriget och revolutionera den ociviliserade styrelsen.

Vad den ekonomiska friheten och handeln gjort för att skapa fred i världen är svårt att överskatta. Samtidigt ser vi hur rättvis marknadsekonomi, korruptionsbekämpning och frihandel upplevs som hot av despotiska och korrupta politiker – och även av organiserad brottslighet. I Sovjetunionen var den organiserade brottsligheten omfattande, eftersom själva systemet belönade korruption och omöjliggjorde marknader på lika villkor. Under den postsovjjetiska eran fick de kriminella nätverken mer makt. Tänkbara förklaringar är ökade möjligheter till internationell smuggling, avsaknad av en stark och våldsam socialistisk stat och en urholkad äganderätt.¹³

Den strävan som kunnat ses i Georgien mot mer frihet och demokrati och mindre korruption är inte bara berömvärd. Den ger också många lärdomar och är ett konkret exempel på den stora betydelsen av en liberal reformistisk politik. Den visar på betydelsen av rättssäkerhet, korruptionsbekämpning och ekonomisk frihet.

I augusti 2008, mitt under OS, utbryter krig i Sydossetien som i mindre utsträckning sprider sig till Abchazien. Två utbrytarrepubliker och en fientlig stormakt som granne innebär politisk oro för Georgien. En lovande utveckling mot välstånd, demokrati och stabilitet utsätts för ett allvarligt hot.

BAKGRUND OCH HISTORIA

Georgien är ett litet land med en lång historia. Redan för sju tusen år sedan bedrevs jordbruk i det område som nu är Georgien.¹⁴ 2 000 år senare växte de första städerna fram. De forntida rikena man känner till är kungadömet Kolchis och det något senare Kartli-Iberia.¹⁵ Där utvecklades ett för tiden avancerat jordbruk och metallhantering. Det georgiska riket Kolchis är känt redan i den grekiska mytologin. Exempelvis åkte Jason och argonauterna dit för att hämta det gyllene skinnet.

Klimatmässigt och geografiskt präglas Georgien av stora kontraster. Från de snötäckta bergen i väster kan man se den subtropiska växtligheten runt Svarta havet. I öster breder torra stäpplandskap ut sig, men stora delar av landet täcks av bördiga dalar. Skog och mineraler tillhör de viktigaste naturresurserna. Som konkurrensfördelar brukar landets geografiska läge, den välutbildade (och billiga) arbetskraften, tydlig reformistisk politik och naturresurser nämnas.¹⁶ Georgien ligger i västra Kaukasus och har en kust mot Svarta havet. Landet gränsar till Armenien, Azerbajdzjan, Ryssland och Turkiet. Under Sovjettiden var Georgien ett attraktivt turistmål, särskilt kustremsan.

Det geografiska läget vid Svarta havet och naturrikedomar innebar tidigt goda möjligheter för handelsutbyten. Silkesvägen, som gick genom vad som nu är Georgien, medförde senare ännu gynnsammare förutsättningar för handel och kulturellt utbyte. I dag är Georgien intressant för flera länder och grupper som transitland för gas och olja, men även annan handel och, dessvärre, smuggelverksamhet.

Georgien har invaderats och styrts av många riken genom historien. Från perserna, araberna och mongolerna i öst till romarriket, Turkiet och grekerna i väst.¹⁷ I mer närliggande historia har det ryska inflytandet varit starkt. Först under tsartiden, därefter under sovjetperioden och senare med Ryssland som mäktig granne. En granne som utövar hårda politiska och militära påtryckningar mot Georgien. Huvudstaden Tbilisi har invaderats och förstörts över 20 gånger av olika imperier genom historien. Mycket på grund av belägenheten vid viktiga handelsvägar.¹⁸

Georgien har en folkmängd på 4,6 miljoner (exklusive befolkningen i Sydossetien och Abchazien).¹⁹ En allt större andel av befolkningen är 65 år och uppåt. Från 2005 till och med 2050 beräknas att andelen kommer att fördubblas, från 14 procent i dag till 28 procent.²⁰

När Georgien var en republik i Sovjetunionen var BNP fördelat ganska jämnt mellan jordbruk, industri och service. 1996 stod jordbruket för 34,1 procent av BNP. 2006 stod jordbruket för 13,5 procent.²¹ Samtidigt återfinns i dagsläget fortfarande halva arbetskraften inom jordbrukssektorn.²² Det lågproduktiva jordbruket tillsammans med införda ryska tullar för viktiga jordbruksprodukter är viktiga förklaringar till att en betydande andel av befolkningen fortfarande är fattig.²³

TSARTIDEN

Ett svagt Georgien kom under Tsarrysslands kontroll år 1801. Den kände poeten och författaren Ilia Tjvtjavadze var den mest betydelsefulla personen i den självständighetsrörelse som verkade under ockupationen. I dag ses han som en av Georgiens "founding fathers" (kanske den mest betydelsefulla av dem)²⁴. Tjvtjavadze betonade vikten av det georgiska språket, den nationella historien, och förespråkade att göra den ortodoxa kyrkan i Georgien autonom från den ryska.²⁵

Den nationalistiska rörelsen i Georgien bestod i mångt och mycket av intelligentian. Om deras nationalism sägs i en deklamation:

*...in it there is no hate for other nations, no desire to enslave anybody, no urge to impoverish anybody. Our patriots desire to restore Georgia's right to self-government and their own civic rights, to preserve their national characteristics and culture, without which no people can exist as a society of human beings.*²⁶

I den historiska självbilden i Georgien är kristnandet av landet så tidigt som på 300-talet och den samtida uppkomsten av det georgiska skriftspråket, en betydelsefull epok. Tjvtjadze har kommit att symbolisera idén om en viss gemensam historia för det georgiska folket. Att landet dessutom har det grekiska och det romerska arvet, stärker förmodligen uppfattningen i Georgien om de starka kopplingarna till väst.

Efter den ryska revolutionen 1917 utbröt strider mellan det georgiska socialdemokratiska mensjevikpartiet och bolsjevikerna. 1918 förklarades landet självständigt av mensjevikpartiet, som satt i maktställning. Mensjevikpartiet introducerade ett flerpartisystem. Självständigheten varade från 1918 till 1921

Ilia Tjvtjadze mördades år 1907. Hans motståndare var både tsarregimen i Ryssland och kommunisterna i Georgien.

då landet invaderades av Röda armén. År 1922 blev Georgien en republik i Sovjetunionen tillsammans med Armenien och Azerbajdzjan. Tretton år senare blev Georgien en egen republik i unionen.²⁷

SOVJETREPUBLIC

Den första femårsplanen kom år 1924, vilken innebar kollektivisering eller förstatligande av jordbruk och förstatligande av industriföretagen. 1 000 unga medlemmar i kommunistpartiet i Georgien sändes till Moskva för att studera sovjetisk ekonomi och social teori. När de kom tillbaka drevs övertalningskampanjer bland fattiga jordbruksarbetare för att ta över jordbruk och egendomar och genomföra storskalig kollektivisering. 5 000 anhängare av mensjevikpartiet avrättades samma år.²⁸

Ett stort antal jordbruksarbetare, småbönder och aristokrater gjorde motstånd mot kollektiviseringarna, utan framgång. I februari 1931 beordrade det georgiska kommunistpartiet, trots existerande motstånd, total kollektivisering.²⁹

Offentliga rättegångar mot storbönder och antikommunisterna bedrevs. Personer som visade motstånd mot kollektiviseringarna arresterades och tvångsarbete infördes. 5 000 unga män rekryterades för att driva ut storbönderna (s k kulaker) ur deras hem och dela ut deras ägodelar till "fattiga jordbrukare och egendomslösa". Utrensningarna präglades av stor godtycklighet och resultatet blev socialt och ekonomiskt kaos samt svält.³⁰

Under den andra femårsplanen initierades storskalig industriproduktion. Förbud mot all form av privat företagande infördes. En omfattande politisk utrensning ägde rum som även

inkluderade intellektuella, konstnärer och forskare. År 1934 var Georgien helt anpassat till den sovjetiska planekonomin. Mellan 1930 och 1958 ökade den industriella produktionen samtidigt som det politiska förtrycket var omfattande. Det uppstod också brist på många varor på grund av förbudet mot privat företagande.³¹

Efter Stalins död decentraliserades makten och den humanitära situationen förbättrades. Trots stora problem var levnadsstandarden relativt hög i Georgien under de senare decennierna, jämfört med övriga Sovjetunionen. Dels var turismen omfattande från andra delar av unionen, dels fanns en stor svart ekonomisk sektor som de sovjetiska myndigheterna inte kontrollerade och som innebar mer mat och varor för befolkningen.³²

Under 1970- och 1980-talen blev kopplingarna starka mellan den organiserade brottsligheten och statsapparaten. Den svarta marknaden fyllde viktiga funktioner ur nomenklaturans synvinkel. Den gav varor och tjänster, arbeten, samt kanaliserade energi i kommersiell riktning snarare än till politiskt motstånd. Samtidigt innebar den olika former av hot mot systemet, varpå det också fanns ett behov av viss kontroll.³³

Eftersom den organiserade brottsligheten (den svarta sektorn) fyllde en funktion, är acceptansen för den organiserade brottsligheten en annan i det forna östblocket än vad den är i väst. Den ofta nära kopplingen mellan politisk elit och organiserad brottslighet, har inte gjort saken enklare.

SJÄLVSTÄNDIGHETEN OCH DEN ORGANISERADE BROTTSLIGHETEN

Sovjetunionens dåvarande president Michail Gorbatsjov introducerade år 1985 glasnost (reformer för öppenhet och transparens). I det mer öppna politiska klimatet började många georgier att kräva självständighet och demokrati. En av ledarna för den georgiska självständighetsrörelsen var Zviad Gamsachurdia som år 1988 bildade den politiska organisationen SSIR, *Society of Saint Illa the Righteous*. Partiets namn syftar på Illa Tjvtjavadze som den georgiska ortodoxa kyrkan ville heligförklara på grund av sin kamp för att göra den georgiska kyrkan självständig från den ryska kyrkan. SSIR var en rörelse och ett parti med både politiska och religiösa förtecken.³⁴

1990 hölls det första flerpartivalet. En koalition av partier (Round Table – Free Georgia), med SSIR som klart största parti, vann med 64 procent av rösterna. I en omröstning året efter röstade över 90 procent av georgierna för självständighet från Sovjetunionen. Gamsachurdia blev senare president med 86 procent av rösterna.³⁵

Georgien blev officiellt självständigt år 1991. Gamsachurdias presidentperiod blev kort och tumultartad. Den tidigare självklara exporten till Sovjetunionen försvann snabbt. 1990 importer-

ade Georgien större delen av sin energi från Ryssland till ett lågt pris. Efter Sovjetunionens kollaps uppstod energikris, försämrade exportmöjligheter, socialt kaos och konflikter samt växande organiserad brottslighet. Från Moskvas sida ville man isolera landet, delvis på grund av Gamsachurdias tydligt antiryska politik och retorik.³⁶

Reformerna var få under Gamsachurdias tid som president. De ekonomiska svårigheterna bemöttes med exportförbud och priskontroller.³⁷ De etniska konflikterna var många, och eldades på av en nationalistisk Gamsachurdia. Nationalismen på den georgiska sidan konfronterades med den ossetiska och

Georgiens första president
Zviad Gamsachurdia.

abchaziska självständighetssträvan som backades upp ekonomiskt och militärt av Ryssland.³⁸

Under Sovjettiden verkade kriminella grupperingar som blev kända under namnet *vory v zakone*, fritt översatt "tjuvar i lagen". De kriminella nätverken levde kvar under samma namn efter Sovjetunionens fall. Den politiska instabiliteten och de ekonomiska problem som följde efter självständigheten stärkte den organiserade brottsligheten. Dels fanns dåliga incitament och instrument att kontrollera den organiserade brottsligheten. Dels var den lönsam för många grupper.³⁹

Många upplevde efter Sovjetunionens fall stora inkomstbortfall samtidigt som organiserade brottsligheten blev mer internationell (större marknad) efter Sovjetunionens kollaps. Under Sovjettiden fick unga manliga idrottare som brottare och boxare försörjning av den sovjetiska staten som satsade mycket på idrott. Efter Sovjetunionens kollaps blev inkomstbortfallet för exempelvis dessa grupper stort.⁴⁰

I Georgien kom idrottarna att ta plats ganska långt ned i de kriminella nätverkens hierarkier, medan idrottarna (särskilt brottare och boxare) kom att inta ledande positioner i Kirgizistan. Skillnaden kan enligt vissa bero på att Georgien under sovjetperioden hade en omfattande organiserad brottslighet, medan Kirgizistan inte hade det. Georgien var under sovjetperioden känt för den omfattande organiserade brottsligheten. En del källor talar om att en tredjedel av de inflytelserika kriminella nätverken bestod av georgier, under sovjettiden.⁴¹

Gamsachurdia undvek att genomföra flera viktiga reformer med hänvisning till den organiserade brottsligheten, som i mångt och mycket fyllt tomrummet efter kommunismens fall. Den organiserade brottsligheten fortsatte dock att vinna mark samtidigt som den ineffektiva ekonomiska politiken gav ytterligare grogrund för de kriminella nätverken. Konflikterna med Ryssland förvärrade situationen ytterligare.

Kritiken mot Gamsachurdias styre växte snabbt. Premiärminister Tengiz Sigua och ett par andra ministrar gick över till oppositionen. Gamsachurdia anklagades för diktatoriskt styre och korruption och stora delar av landet slöt upp bakom kravet att Gamsachurdia skulle avgå. I december 1991 genomfördes en kupp mot den sittande regeringen och president Gamsachurdia. Strider pågick under ett par veckor tills Gamsachurdia flydde landet.⁴²

I svaga stater finns stora möjligheter för organiserad brottslighet att tjäna mycket pengar och att ha inflytande över den svaga statens ofta korrupta myndigheter och verksamhet. Den relativt snabba privatiseringen av statliga tillgångar efter självständigheten, spridning av stora vapenlager till kriminella grupperingar, svagt skydd av äganderätten, svårighet att bedriva legal affärsverksamhet och ökade smugglingsmöjligheter i de i praktiken autonoma regionerna inne i Georgien, utgjorde en bas för att de kriminella nätverken skulle kunna stärka sin makt och sitt inflytande över ekonomin och samhället i stort.

UNDP konstaterar i sin rapport *Georgia Human Development Report 2008*:

*Without the restrictions of the Party and the Soviet state machinery these networks were able to flourish, giving the well positioned few enormous opportunities to steal the assets of the country.*⁴³

EDUARD SJEVARNADZE KOMMER TILL MAKTEN

Några månader efter kuppen mot Gamsachurdia utses den tidigare sovjetiska utrikesministern Eduard Sjevardnadze till parlamentets talman, vilket gjorde honom till de facto president i frånvaron av en formellt vald president.

Georgiens andra president
Eduard Sjevardnadze som hade bakgrund inom den politiska eliten inom Sovjetunionen. Bland annat var han sovjetisk utrikesminister mellan år 1985 och år 1990.

Krig mellan georgiska förband och abchaziska separatister utbröt året efter Sjevardnadzes tillträde. Ungefär 10 000 människor beräknas ha dött under striderna, och nära 300 000 georgier drevs ut ur regionen.⁴⁴

Under samma period drabbades industrin av kraftigt höjda produktionskostnader samtidigt som Gamsachurdia återvände för att bilda en armé i västra Georgien (i områden som hans anhängare fortfarande hade viss kontroll över). Politiskt inbördeskrig om regeringsmakten utbröt och ekonomin gick katastrofalt dåligt. Ryssland ingrep på Sjevardnadzes sida och Gamsachurdia flydde återigen landet och dog under oklara omständigheter i slutet av 1993 (även om det mesta tyder på självmord).

Tiden från självständigheten fram till första halvan av 1994 var, förutom inbördeskrig och socialt kaos, en tid av hyperinflation och kraftig nedgång i produktionen. De georgiska bankerna

gav obegränsade krediter och landets centralbank tryckte upp stora mängder pengar samtidigt som statsskulden ökade. År 1992 infördes marknadspriser, med undantag för bröd som bakades av statliga bagerier. Med den okontrollerade utgivningen av pengar blev inflationen skyhögt.⁴⁵

År 1994 låg den årliga inflationen på 15 000 procent.⁴⁶ Regeringen initierade försäljningar av land och fastigheter. Dessvärre innebar det ofta transferering av pengar och tillgångar till korrupta politiker och maffia.⁴⁷

En hög andel av de mest produktiva och välutbildade personerna i befolkningen emigrerade under de ekonomiskt svåra åren.⁴⁸ Med många internflyktingar i landet valde en stor andel av befolkningen att leva på självförsörjande jordbruk, som blev allt mindre effektivt – färre exportmöjligheter och fler jordbrukare.⁴⁹

År 1995 valdes Sjevardnadze formellt till president i allmänt val, även om stora grupper bojkottade valet. Då hade han bildat partiet *Union of Citizens of Georgia* (CUG). Valet stärkte hans position. CUG hade liberala reformambitioner, som även den nuvarande presidenten Saakasjvili kom att ansluta sig till. Zurab Zjvania, som tidigare arbetat för självständighet och varit ordförande för Georgiens gröna parti, hade gått över till CUG och blivit talman i parlamentet. Samma år genomfördes en valutareform där den nya valutan, lari, gavs ut. Med hjälp av IMF och Världsbanken, och särskilt tack vare ekonomiska reformer förbättrades ekonomin från 1995.⁵⁰ Tillväxten ökade och inflationen stabiliserades successivt. I Sjevardnadzes administration fanns flera starka reformkrafter.

Mellan 1995 och 1998 var den ekonomiska utvecklingen god. Inflationen var stabil och budgeten hölls under kontroll. Under hösten 1998 började inflationen återigen stiga. Sedelpressarna satts igång efter att smuggling in i landet resulterat i ett utflöde av dollar. Den inhemska valutan devalverades med hela 70 procent. Dessutom rådde finansiell och ekonomisk kris i Ryssland med spridningseffekter i hela Kaukasus. Situationen förvärrades av en skenande statsskuld.⁵¹

EKONOMISKT BAKSLAG

År 1999 förvärrades de ekonomiska problemen ytterligare. Den ryska finanskrisen året innan, kombinerad med ökad korruption, skenande statsskuld, svaga institutioner och energiförsörjningsproblem är vanliga förklaringar.⁵² Mot slutet av 1990-talet knöts framträdande personer inom Sjevardnadzes regim till organiserad brottslighet. Bland andra inrikesminister Kakha Targamadze och säkerhetsminister Vakhtang Kutateladze.

År 1999 köpte det amerikanska energiföretaget AEU Corp majoritetsposter i det tidigare statsägda georgiska eldistributionsföretaget Telasi. Företaget gjorde under efterföljande år stora

satsningar på ett modernt distributionssystem. Varken staten eller de privata kunderna betalade dock för elen, varpå företaget gick kraftigt back och dagligen förlorade stora summor. En representant för företaget mördades.⁵³

Försäljningen av större företag var minimal just på grund av den höga risken som försämrade möjligheten att hitta lämpliga köpare. AES sålde i juli 2003 sin majoritetspost i Telasi. Köpare var det ryska energibolaget UES. AEU menade att det var omöjligt att hitta en annan köpare på grund av de höga risker som investeringar i Georgien innebar.

Den opposition som senare kom att leda Rosenrevolutionen var då starkt kritisk till ryska uppköp av viktiga företag i Georgien. Försäljningen av små och medelstora företag gick bättre, trots att statsapparaten i hög grad var korrupt när dessa försäljningar ägde rum.⁵⁴

År 2001 sände den georgiska TV-kanalen Rustavi-2 program om korruption och kriminalitet inom statliga ministerier. Det ledde till försök att stänga kanalen, vilket skapade stora folkliga protester. Det medförde även splittring av regeringspartiet, och senare bildandet av den opposition som kom att leda Rosenrevolutionen.⁵⁵

År 2002 var över hälften av ekonomin svart. I augusti 2003 stoppade IMF alla sina utbetalningar på grund av bristande reformarbete och omfattande korruption. Bland annat hade landet fått lån för att genomföra program för fattigdomsbekämpning som knappt påbörjades. Problemet med utlandsskulden, som nu låg på 50 procent av BNP, blev akut. Med stängda dörrar hos Parisklubben och IMF återstod en förvärrad ekonomisk katastrof utan möjlighet att betala tillbaka skulderna, eller att driva igenom omfattande reformer. I september 2003 meddelar USA dessutom att man drar in stora delar av biståndet framöver, särskilt till energisektorn. Georgien var innan det ett av de största mottagarländerna (per capita) för amerikanskt bistånd.⁵⁶

Mot slutet av 2003 hade budgetkrisen förvärrats. Löner och pensioner kunde inte betalas ut, vilket ytterligare försvagade staten och gödde korruption och organiserad brottslighet. 2003 låg Georgien på 124:e plats av 133 i Transparency Internationals korruptionsindex.

I en rapport från Library of Congress kan man läsa:

*In the 1990's, a variety of illegal smuggling and trafficking activities, including narcotics trafficking, appeared along routes from Georgia into Turkey. Those activities were based on channels of shuttle trade that profited from corrupt Georgian border authorities and cheap transportation into Turkey. In this way, Georgia became a corridor for illegal transit from many points in the former Soviet Union into the West. According to a report in April 2002, drug trafficking through Georgia has reached the level of US\$1 billion per year, a sharp increase from previous years.*⁵⁷

Enligt Library of Congress är ryska säkerhetsstyrkor involverade i narkotikahandeln. Man skriver bland annat att de fredsbevarande styrkorna i Kaukasus tjänar pengar på narkotikahandel och erbjuder beskyddarverksamhet till den lokala organiserade brottsligheten.⁵⁸

Stephen Chledovsky menar samma sak i en artikel om korruption inom militären i Östeuropa och Kaukasus :

*Corruption in the FSB (Successor to the Soviet KGB) and military structures has become a major reality for Russia and other former communist countries struggling to come to grips with poverty and unemployment.*⁵⁹

2002 hade avtal slutits om byggande av BTC-oljeledningen, vilket innebar att landet blev strategiskt viktigt för väst som transitland av icke-rysk energi, och dessutom mindre ekonomiskt beroende av Ryssland. Oljeledningen går mellan Azerbajdzjan (Baku), Georgien (Tbilisi) och Turkiet (Ceyhan). Oljeledningen innebar även ett fördjupat samarbete mellan Turkiet och Georgien. Från Turkiets synvinkel är ledningen främst viktig ur geopolitisk synvinkel (inkomsten relativt storleken på landets ekonomi räknas bli ganska små). Ur amerikansk synvinkel är energitransport via ett Nato-land bättre än om den går via Ryssland eller Iran. Det senare innebär ökad makt till dessa länder och större osäkerhet.⁶⁰

Georgiens tillväxtsiffror var 2003 höga på grund av stora investeringar i oljeledningen, samtidigt som ekonomin i övrigt var genomkorrupt och löner och pensioner inte betalades ut.

Reformeringen av ekonomin uteblev under senare delen av Sjevardnadzes presidentperiod. Korruptionen var omfattande. Dock upprättades en viss stabilitet. UNDP skriver:

*Stability had been bought at the price of buying the loyalty of certain powerful figures from former communist nomenklatura and the "shadow economic elite".*⁶¹

Eduard Sjevardnadze anses generellt ha haft en dålig relation med Kreml och Rysslands president Vladimir Putin. Dels drev han Georgien under några år på 1990-talet mot väst och Nato (han var först med att söka Nato-medlemskap), dels vägrade han upplåta territorier för ryska trupper i kriget mot Tjetjenien.⁶²

ROSENREVOLUTIONEN

November 2003 sker Rosenrevolutionen, vilket i praktiken var ett oblodigt maktskifte till följd av omfattande valfusk i det tidigare parlamentsvalet. Maktskiftet kom efter massiva protester med tusentals människor demonstrerande på gatorna. Som ny president blev, efter nyval, Micheil Saakasjvili. Hans

Micheil Saakasjvili, ledare för Rosenrevolutionen och Georgiens nuvarande president.

parti *National Movement* spelade som opposition en viktig roll för att Rosenrevolutionen skulle äga rum. Andra viktiga aktörer var ungdomsrörelsen *Kmara* (ungefär: "Nu räcker det!") och TV-kanalen Rustavi-2. *Kmara* hade kontakter med den serbiska politiska rörelsen *Serbian Otpor* som hjälpte till att få Slobodan Milošević på fall.⁶³

Bland orsaker till att Rosenrevolutionen ägde rum kan följande nämnas:

- Sjevardnadzes mer auktoritära drag 2001 då TV-stationen Rustavi-2 under en tid stängdes, vilket mobiliserade folkligt motstånd och mer reformistiska motståndare i hans eget parti. Motståndarna formade opposition och bildade partiet *National Movement*.
- Nepotism, korruption och organiserad brottslighet hade under längre tid urholkat hela samhället och statens legitimitet. Situationen var 2003 närmast katastrofal. Det folkliga missnöjet växte på grund av misskötseln.
- Statsfinanserna var på grund av undermålig infrastruktur, korruption och lågt skatteintag så dåliga att pensioner och löner inte kunde betalas ut.
- TV-stationen Rustavi-2 lät röster som var kritiska till regeringen komma till tals.
- Ungdomsrörelsen *Kmara* mobiliserade politiskt engagemang över hela landet. *Kmara* anses ha spelat en roll för att övervinna den politiska apatin i landet. *Kmara* spred budskapet att en förändring var möjlig och nödvändig.
- När Sjevardnadze frångick den ekonomiska och politiska reformpolitiken och blev mer auktoritär, blev de ekonomiska följderna allvarliga för befolkningen. Utländska långgivare accepterade inte att projekt för tillväxt och fattigdomsbekämpning uteblev och att pengar hamnade i korrupta händer. Åren innan Rosenrevolutionen hade Georgien varit det största biståndslandet för USA per capita efter Israel. Några månader innan Rosenrevolutionen drogs biståndet in, särskilt till energisektorn.⁶⁴

- Den allt mindre reformistiska och alltmer korrupta politiken i Georgien som pågått under ett par år gynnade en elit som kunde sko sig hursomhelst, men missgynnade de breda folklagren. Såväl kapital från utlandet som entreprenörskap och produktiv affärsverksamhet sjönk drastiskt – med pensionärer, barn och vanliga människor som förlorare.
- Den av George Soros finansierade stiftelsen *Open Society Georgia Foundation* hade under lång tid finansierat och stöttat startande av exempelvis nya medier, antikorrupsionsarbete, ungdomsorganisationer, jämställdhetsprojekt, fredsprojekt och biblioteksverksamhet.⁶⁵ Sjevardnadze anklagade indirekt stiftelsen för att driva en kampanj för att få honom avsatt, och hotade att kasta ut den ur landet.⁶⁶ En rad utländska aktörer stöttade det civila samhället i Georgien, men samtidigt var den folkliga ilskan och förändringsviljan genuin och stark. 100 000 människor i demonstration vittnar om det.
- Valfuskets 2 november 2003 var en direkt och utlösande faktor till att Rosenrevolutionen ägde rum.

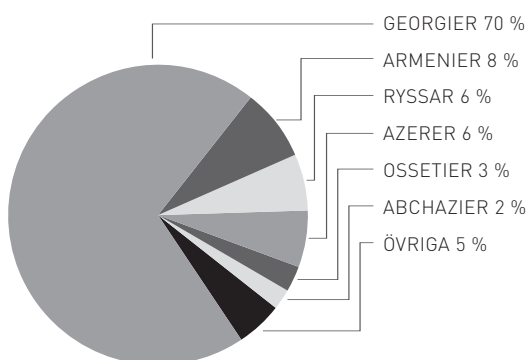
Efter Rosenrevolutionen genomfördes en rad långtgående ekonomiska och politiska reformer som följts av bland annat rekordminskning av korrupsion och ökad tillväxt.⁶⁷ En grund som lovar gott inför framtiden. Samtidigt har också spänningar uppstått i relationen med Ryssland och utbrytarrepublikerna, som dessutom i hög grad styrs av den maffia som har mycket att tjäna på status quo. Maffian har dessutom, som nämndes tidigare, enligt vissa källor ekonomiska samarbeten med ryska säkerhetsstyrkor i utbrytarrepublikerna.

Den nya regeringen efter Rosenrevolutionen ville få bort den ryska militären från georgiskt territorium, gå med i Nato och motsatte sig ryskt medlemskap i WTO. Ryssland svarade med att införa embargo för viktiga importvaror från Georgien. Och det ryska stödet till utbrytarrepublikerna har varit omfattande. Dessutom höjde man 2007 gaspriset till det dubbla, efter att Georgien inte gått med på att ge Ryssland kontroll över de georgiska gasledningarna.⁶⁸

ETNICITET OCH KONFLIKTREGIONER

Georgien har varit och är ett etniskt heterogent land, men med en relativt stor andel etniska georgier. Ungefär 70 procent av befolkningen är etniska georgier. Cirka 8 procent är armenier och 6 procent ryssar.⁶⁹

ETNISK FÖRDELNING

Georgien har varit och är ett etniskt heterogent land, men med en relativt stor andel etniska georgier. Ungefär 70 procent av befolkningen är etniska georgier. Cirka 8 procent är armenier och 6 procent ryssar.⁶⁹

Den etniskt ryska minoriteten i Georgien utgör inte majoritet i något distrikt, men högst koncentration av etniska ryssar finns i Abchazien. I både Sydossetien och Abchazien har en klar majoritet av befolkningen ryskt medborgarskap till följd av att Ryssland har delat ut sådana. Många bedömare menar att syftet är att destabilisera regionen.⁷⁰

Sedan Sovjetunionens fall har Georgien haft en kraftig befolkningsminskning på grund av sin instabila ekonomi, höga arbetslöshet och stridigheter i regionerna Abchazien, Sydossetien och det tidigare maffiaväldet i Adzjarien. På grund av emigrationen antas den georgiska befolkningen i dag vara en miljon färre än den var år 1990. Då Micheil Saakasjvili 2003 blev president efter Rosenrevolutionen var ett starkt uttalat mål att föra tillbaka de tre i praktiken självstyrande regionerna under georgiskt styre. Han sade bland annat: *Georgia's territorial integrity is the goal of my life.*⁷¹

Politiken i Georgien har nationalistiska drag (förmodligen i hög grad som ett svar på det historiska försöket att utplåna den georgiska nationen, senast under Sovjetunionen). Ibland innebär det uppfattningar och retorik som lyckligtvis är ovanliga i svensk rikspolitik. Den retorik som förekommer från Saakasjvili i tal och debatter kan dock beskrivas som en "inkluderande patriotism". En patriotism som betonar medborgarskap snarare än etnicitet, och poängterar minoriteters rättigheter. Samtidigt förekommer kritik mot auktoritära och nationalistiska tendenser. Bilden är kluven. Vad som dock kan sägas är att nivån av demokrati och mänskliga rättigheter är klart bättre i Georgien än i Kaukasus i övrigt.

Förutom utbrytarrepublikerna finns det mindre områden i landet där regeringen i Tbilisi har haft ganska liten kontroll och där det uppstått etniska konflikter i mindre skala. Exempel är områden där befolkningen består av tjetjener samt armeniska och azeriska områden. I dessa områden råder det dock inte akut risk för utbrytningsförsök av samma slag som i Sydossetien och Abchazien.

ABCHAZIEN

Den lokala regering som de facto har kontroll över Abchazien anser att landet är en suverän stat, trots att omvärlden inte erkänner den som sådan. EU och FN erkänner regionen som en del av Georgien. Samma sak med Sydossetien. Abchazien ligger i nordvästra Georgien och har en lång och viktig kustremsa mot Svarta havet.

Suchumi är huvudstad i Abchazien och en viktig hamn. Den grundlades redan under antiken med namnet Dioskurias.

År 1992 förklarade abchaziska separatister regionen som självständig, något som 1993 ledde till krig mellan separatisterna och regeringen i Tbilisi. Kriget ledde till en massutvandring av etniska georgier från området (300 000 personer). Enligt folkräkningen 1989 var 45 procent georgier och 17 procent abchazier (av en befolkning på drygt en halv miljon människor).⁷²

År 2004 var befolkningen nere på dryga 160 000 invånare, av vilka nästan hälften var abchazier. I dag är området mer eller mindre isolerat från omvärlden, med undantag från de starka banden till Ryssland. Den sk fredsbevarande styrkan som finns i landet är helt rysk. Längre tillbaka i historien var området dominerat av abchazier, men många flydde till Turkiet efter rysk annektering av området 1864. (Abchazierna var ursprungligen muslimer – i dag är de flesta abchazier i Abchazien kristna.) Därefter blev de själva minoriteter i området.⁷³

Abchazien har gått från självständig region till att ha alltmer rysk militär i området och nära kontakter med Moskva. Det ryska agerandet har fått många, särskilt i Georgien, att se på

Ryssland som en part i konflikten, snarare än en stabiliserande och fredsbevarande faktor.

Icke erkända stater kan ingå avtal med stater, men det är ovanligt. Områden som Abchazien, icke erkända stater som har en de facto autonomi, blir hål i det internationella systemet. Exempelvis kan internationellt efterlysta kriminella gömma sig i sådana stater.

Efter kriget mellan abchaziska separatister och Georgien stärktes den organiserade brottsligheten ytterligare från att ha varit omfattande från början. Lokala krigsherrar och maffia hade allt närmare och fler kontakter med statsanställda. Smugglingen av exempelvis narkotika och vapen i Abchazien var, och är, omfattande. Det har till och med förekommit försök att smugla radioaktivt material.⁷⁴

Den organiserade brottsligheten är inkomstbringande och innebär att kriminella grupper har ekonomiska incitament att bevara konflikten i det läge den befunnit sig i under senare år. Som nämnts tidigare finns indicier på att rysk militär som basar i utbrytarregionerna tjänar pengar på narkotikasmugglingen.

De facto-regeringen i Abchazien kontrollerar export av timmer och metall till Turkiet och Ryssland. Timmerexporten 2002 uppskattades till 1,7 miljarder dollar. Ett stort antal varor smugglas via regionen såsom narkotika och jordbruksprodukter. 2003 förlorade Georgien nära 200 miljoner dollar på icke deklarerade oljeprodukter (totalt sett). Ungefär 30 miljoner dollar förlorades på tobaksmugglingen.⁷⁵

I områden som Abchazien finns det intressen som vill skapa "zones of insecurity". Det bästa för de kriminella grupperna är att ha tillräckligt med lugn för att kunna bedriva sin kriminella verksamhet, men samtidigt föra lågintensiva strider för att inte omslutas av en stat med traditionella lagar och fungerande polisväsende.⁷⁶ De lågintensiva striderna i utbrytarregionerna under senare år kan ses ur det perspektivet.

Handel sker med rubel och befolkningen talar ryska. Regionen har haft omfattande rysk militär närvaro. Ur Georgiens synvinkel menar man att flyktingarna som fördrevs i början av 1990-talet ska få återvända och att regionen är erkänd som georgiskt territorium (regionen har ekonomiska och säkerhetspolitiska intressen samt har blivit en symbolfråga).

SYDOSSETIEN

Osseterna härstammar från Centralasien. De har ett eget språk och kom till Georgien efter att ha fördrivits under mongoliska härjningar för många hundra år sedan. Fler-talet är i dag ortodox kristna, även om en betydande andel i främst Nordossetien är muslimer. De är splittrade mellan Nordossetien (Ryssland) och Sydossetien (Georgien).⁷⁷

Republiken Sydossetiens huvudstad heter Tschinvali. Officiella språk är ryska och ossetiska. Den provisoriska administrationen för Sydossetien har Kurta som officiell huvudstad.

I Sydossetien bor i dagsläget cirka 70 000 osseter, i ett område där det även bor en hel del georgier – även om osseterna är i majoritet. De flesta osseter har ryska pass. Dessutom får befolkningen ryska pensioner som är klart högre än Georgiens. Dock har de georgiska pensionerna höjts, vilket minskat avståndet. Säkerhetsstyrkor, löner till tjänstemän och politiker betalas av Ryssland.⁷⁸

Efter Sydossetiens självständighetsförklaring (kort efter Georgiens självständighetsförklaring) utbröt krig med tusentals flyktingar som följde. EU, FN och andra viktiga internationella aktörer erkänner dock Sydossetien som en del av Georgien. Beskjutningar av georgiska byar av ossetiska separatister har sporadiskt förekommit.⁷⁹

Den serbiska provinsen Kosovo erkändes 2008 av flera länder som en självständig stat. Utbrytarstater, som Abchazien och Sydossetien, har därför hävdade ett nytt prejudikat, enligt vilket även Sydossetien och Abchazien har rätt till självständighet. Det är också något som ofta påpekas av Ryssland.

År 2006 hölls ett presidentval och folkomröstning om självständighet (anordnat av separatisterna). Eduard Kokojty valdes till president i Sydossetiska republiken. Officiella ryska representer var med under Kokojtyts insättning som president. I en del av Sydossetien som kontrolleras av Georgien hölls ett val där Dmitrij Sanakojev valdes till ledare.⁸⁰

Under sovjettiden hade sydosseterna möjlighet att undervisa sina barn på ossetiska och Sydossetien hade en viss autonomi. Den första georgiska presidenten, Gamsachurdia, var tidigt tydlig med att han bara ville tillåta georgiska i skolor och myndigheter, vilket stärkte de ossetiska och abchaziska separatistströrelserna i början av 1990-talet. Han talade också om vissa minoriteter som "gäster" i Georgien.⁸¹ Gamsachurdias presidentperiod blev dock kort. Historiskt har sydosseterna varit emot georgisk självständighet eftersom den innebär splittning av vad man ser som ossetiskt område.

Det instabila läget i Sydossetien, i kombination med att gränsen mot Ryssland i princip varit öppen från Sydossetien, innebar fördelar för en omfattande smugglingsverksamhet. Bland annat finns en järnvägstunnel mellan Nordossetien (Ryssland) och Sydossetien.⁸² Senare har Georgien erbjudit långt gången autonomi inom Georgiens gränser för både Sydossetien och Abchazien.

ADZJARIEN

Regionen Adzjarien gränsar till Turkiet och har kust mot Svarta havet. Området har en kustremsa till Svarta havet där den viktiga Batumihamnen och en oljeterminal ligger. Det är också ett nyckelområde för handel med Turkiet. Befolkningen i Adzjarien

är etniskt och språkligt georgier. Den historiska skillnaden har varit religionen, då Adzjarien varit muslimskt. Under sovjetperioden var adzjarerna objekt för omfattande ateistkampanjer. Sekulariseringen gick långt och den utvecklingen har fortsatt.⁸³

Mellan 1991 och 2004 kontrollerades Adzjarien med järnhand av Aslan Abasjidze. Bland annat vägrade man betala skatt till regeringen i Tbilisi. Narkotikahandeln i Adzjarien stod under den politiska ledningens direkta inflytande. Abasjidzes svåger och säkerhetsminister Soso Gogitidze var högst ansvarig för handeln. Andra delar av ministeriet ansvarade för handel med stulna bilar.⁸⁴ Ekonomin i Adzjarien var tidvis bättre än i andra delar av Georgien. Det råder olika uppfattningar om det berodde på en viss klok ekonomisk politik eller om det berodde på den stora smugglingen. Historiskt har området dock varit rikt med bra handelsförutsättningar, varit rikt på mineraler och har bra odlingsmöjligheter. Exempelvis te och tobak. Kränkningarna av mänskliga rättigheter under Abasjidzes styre var omfattande, samtidigt som vardagsbrottslighet och våld höll en lägre nivå än övriga Georgien.⁸⁵

Huvudstaden i Adzjarien är Batumi. Över 90 procent av befolkningen är etniska georgier.

Bland stöttarna av Abasjidzes styre fanns turkiska affärsintressen och Ryssland. Ett annat lite märkligt stöd kom från Hillary Clintons bröder som investerade 118 miljoner dollar i exportprojekt i Adzjarien. En av hennes bröder blev gudfar åt Abasjidzes barnbarn.

2004 gick Aslan Abasjidze i exil i Ryssland. Det föregicks av stora folkliga protester och händelsen brukar kallas "den andra Rosenrevolutionen".

Bland nationalisterna i slutet av 1980-talet (ledda av Gamsachurdia) var den georgiska nationen förknippad med den ortodoxa kyrkan. En vanlig uppfattning var att adzjarerna borde konvertera eller sekulariseras. Det som skiljer adzjarerna från sydosseterna och abchazierna är att adzjarerna själva identifierar sig som georgier.

FOLKRÄTT

Omvärlden erkänner Georgiens gränser såsom Georgien uppfattar dem, nämligen att Abchazien och Sydossetien tillhör Georgien. Ingen stat har officiellt erkänt områdena som suveräna stater. Enligt traditionell folkrätt har områdena alltså inte rätt till självbestämmande. Ryssland bryter mot folkrätten, med motiveringen att man måste skydda ryska medborgare även utomlands. Från rysk sida och från separatisternas sida hävdas att erkännandet av Kosovo av många stater borde medföra att även utbrytarrepublikerna i Georgien borde få bli självständiga.

Ryssland har även hänvisat till interventionen i Kosovo 1999 för att rättfärdiga agerandet i Sydossetien. I det fallet handlade det dock om att ingripa mot folkmord, vilket Vladimir Putin påstod var fallet i Sydossetien – dock helt utan grund.

UTLÄNDSKA AKTÖRER I GEORGIEN

USA har under det senaste decenniet ökat sin närvaro i Kaukasus. I Georgien har USA exempelvis hjälpt till att träna poliser och militärer. Ett skäl har varit att motarbeta korrruptionen som skapar gränsproblem. Man har också på olika sätt arbetat för att stärka det civila samhället och gett bistånd till energisektorn. Ronald D Asmus, som arbetade åt Clintonadministrationen, skrev om det amerikanska engagemanget i Georgien i *The New Republic* (augusti 2008):

Successful democratization there could have an important ripple affect across the region, and the country's proximity to Iran and the Arab world, as well as its strategic oil corridor, make its stability an international security imperative.

Asmus och andra menar att USA vill stärka stabiliteten och säkerheten i regionen genom att se till att Ryssland och Iran inte totalt dominerar energisektorn, och därmed politiken i regionen. En fredlig och demokratisk stat i området kan verka stabiliserande för hela regionen och långsiktigt sprida demokrati.

Att undvika konkurrens i energileverans till Turkiet och Europa är intressant för Ryssland. Om energiförsörjningen i regionen blir mindre beroende av Ryssland minskar också det ryska politiska inflytandet över området. Ytterligare ryska intressen kan finnas i och med Georgiens närhet till Tjetjenien – med tanke på den tidigare ganska omfattande smugglingen mellan Georgien och Tjetjenien. Flera bedömare menar att Ryssland har intresse av att ta över BTC-oljeledningen.⁸⁶

År 2007 höjde Ryssland och Gazprom gaspriset dramatiskt. Från 100 dollar per kubikmeter till 235 dollar. Året innan infördes importförbud mot viktiga georgiska exportvaror, som vin och mineraler.⁸⁷

Det nya georgiska ledarskapet har varit västvänligt och uttryckt vilja att ansluta landet till Nato och att gå med i EU (steg som visserligen togs även av Eduard Sjevardnadze). Samarbetet med organisationerna har kontinuerligt fördjupats, liksom med USA. Från ryskt håll finns ett motstånd mot den västvänliga politiken, särskilt närmandet till EU och Nato. Det är rimligt att tänka sig att Rysslands maktsfär hotas i och med ett västvänligt Georgien och att det finns ett intresse av att få en mer ryssvänlig regering vid makten.

Att Ryssland vill stoppa Nato-utvidgning i tidigare sovjetiska republiker är inget nytt. Det skedde även när de baltiska staterna sökte Nato-medlemskap. Men när Baltikum sökte sig mot

väst var Ryssland ekonomiskt och politiskt svagare än i dag, med ett annat ledarskikt. Nu har man över 250 miljarder dollar i reserv från oljeinkomsterna och möjlighet att utöva verkliga påtryckningar och maktdemonstrationer. Energipriserna har gynnat den ryska uppbyggnaden. Om maktsfären hotas, och därmed framtida energiinkomster, uppstår flera intressen att försöka undvika att ha ett Nato-land vid sin gräns som transporterar icke-rysk energi till Europa.

Det amerikanska intresset å andra sidan kan tänkas involvera att vilja stärka Nato-landet Turkiet med icke-rysk energi och att på längre sikt göra europeiska länder mindre beroende av rysk energi. Ett tänkbart skäl är fördelarna av att ha Georgien som strategisk militärbas nära Iran och Irak, Ryssland och det oljerika Azerbajdzjan. Ett tredje skäl är det ideologiska – att visa att det går att skapa demokrati och att liberalisera länder i Kaukasus och andra delar av världen. USA kan också tänkas ha intresse av att få stopp på smugglingen av vapen och kärnmaterial, liksom omfattande penningtvätt.

År 2002 sände USA militärer för att hjälpa med träning av den georgiska militären, med det uttalade syftet att hantera terrorister med kopplingar till al-Qaida nära den tjetjenska gränsen.⁸⁸

Georgien har varit transitland för vapen, narkotika och även kärnmaterial från Ryssland till Mellanöstern. Landets utveckling är därför viktig för internationell organiserad brottslighet, som förlorar på lika ekonomiska spelregler och rättssäkerhet. Eftersom smugglingen handlar om miljardbelopp och involverar såväl militärer som politiker, är det förmodligen ett relevant intresse.⁸⁹

År 2006 tillfångatog Georgien fyra ryssar som anklagades för spioneri. Ett par veckor senare, när världen var upptagen med Nordkoreas kärnvapentester, eskalerade Ryssland konflikten med Tbilisi. Ryssland stängde av kommunikationerna med Georgien (flyg och järnväg). Man stoppade också överföring av pengar för georgier som arbetade i Ryssland. Etniska georgier i Ryssland sattes på flygplan och skickades hem till Georgien. Georgier i Ryssland blev också negativt särbehandlade av skattemyndigheter m m.⁹⁰

I september 2006 sköt sydossetiska separatister mot en helikopter som bar Georgiens försvarsminister. Separatisterna stöttades militärt av Ryssland.

DEMOKRATI OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Ekonomisk frihet är inte ett tillräckligt villkor för mänskliga rättigheter och demokrati. Men det är ett nödvändigt villkor. Ekonomisk frihet innebär att den politiska makten separeras från den ekonomiska makten. Den ökade ekonomiska friheten kan i sig ses som en ökning av mänskliga rättigheter då befolkningen inte måste underställa sig korrupta tjänstemän och politiker för att överleva.

I *New Statesman* skriver Thomas de Waal i december 2007 om Georgien och framför en starkt kritisk grundinställning. de Waal erkänner de ekonomiska framgångarna efter Rosenrevolutionen, men menar att demokratin inte respekteras tillräckligt. de Waals argument är dels att oppositionella demonstrationer attackerats våldsamt av polisen samt att den stora TV-kanalen Imedi Television stängdes under en tid 2007. de Waal konstaterar kritiskt att europeiska politiker hyllat Georgien som ett gott demokratiskt exempel. Han nämner uttalanden av Frankrikes president Nicolas Sarkozy och Storbritanniens premiärminister Gordon Brown.

Under november 2007 mötte den georgiska regeringen omfattande protester. Utlösande var att en tidigare försvarsminister, Irakli Okruashvilisom, som gått över till oppositionen hade anklagats för korruption och arresterats. I samband med en demonstration förekom flera fall av polisbrutalitet.⁹¹

Regeringen kritiserades för att under en tid ha stängt av TV-kanalen Imedi. Kanalens ägare "Badri" Patarkatsjvili anklagades för att försöka störta regeringen med syfte att tillfredsställa Moskva.⁹² Händelserna innebar att Freedom House sänkte Georgiens rankning för oberoende media något. Saakasjvili avgick dock från presidentposten och utlyste nyval. I början av 2008 hölls ett erkänt demokratiskt val, som befäste Saakasjvilis ställning.

Georgiens konstitution ger stor makt till presidenten. I april 2008 skriver *Commission of the European Communities* i sin *Progress Report Georgia* att maktkoncentrationen är ett problem tillsammans med ... *a weak separation of institutional powers and an ineffective system of democratic checks and balances*. Ett annat problem som lyfts fram i samma rapport är klagomål om brott mot äganderätten och konfiskering av hus och områden i stadsmiljön i och med nybyggnation.⁹³

Det finns många negativa aspekter i georgisk politik, som man inte ska blunda för. Samtidigt har utvecklingen under senare år varit enormt positiv från en katastrofal utgångspunkt. Ekonomin har blivit friare och tillväxten har ökat kraftigt. Valen har varit mer demokratiska än tidigare och korruptionen har minskat dramatiskt. Den allt bättre ekonomin har inneburit att pensioner och löner kunnat betalas ut och att satsningar på sjukvård och skola kunnat göras.

De ekonomiska reformerna har gett stora ekonomiska vinster. Demokratien går samtidigt åt rätt håll, även om förändringarna inte varit lika dramatiska på det demokratiska området som på det ekonomiska. Dock har korruptionen och den organiserade brottsligheten minskat kraftigt, vilket är långsiktigt viktigt för en bra demokratisk utveckling. Reformerna inom rättsväsendet och utbildning går dessutom åt rätt håll.

REFORMERNA OCH DERAS EFFEKTER

Efter Rosenrevolutionen genomfördes ett stort antal reformer, med genomgående positiva resultat. År 2005 hade skatteintäkterna ökat stort och inflationen var hanterbar; 6,2 procent. Infrastrukturen hade börjat fungera, pensionärerna fick mer betalt och människor upplevde att samhället var väsentligt mindre korrupt än tidigare. Utvecklingen åren efteråt har fortsatt på samma vis.

Efter Rosenrevolutionen har tillväxten legat på cirka 10 procent per år samtidigt som investeringarna har sexfaldigats. Georgien har i dag fler företag per person än alla länder förutom Singapore och Nya Zeeland. 2007 ökade antalet födslar med 3,1 procent jämfört med 2006 och dödstalen föll med 2,5 procent. Varför? En förklaring kan vara att den genomsnittliga inkomsten per hushåll gick upp med 9,3 procent samtidigt som de genomsnittliga utgifterna ökade med 7,3 procent. Människor blir rikare, konsumerar mer och har råd att skaffa fler barn.⁹⁴

ANTI-KORRUPTIONSREFORMER

Länder med mer byråkratiskt krångel för att starta företag har större informell och svart sektor. Det långsiktiga arbetet med att bekämpa den förödande korruptionen handlar i hög utsträckning om att göra det enkelt att starta och driva företag samt upprätthålla en fri marknad och rättssäkerhet. Korruptionsnivån före Rosenrevolutionen var bland de högsta i världen. Polisen, tullen, politikerna, sjukhusen, universiteten och domstolsväsendet är exempel på områden som generellt ansågs genomkorrupta av den georgiska befolkningen.

Bland mer omedelbara åtgärder som Saakasjvilis regering genomförde för att bekämpa korruptionen fanns en omfattande polisreform som innebar att man sparkade hela poliskåren för att göra en nyanställning. Poliskåren var i mångt och mycket en rest från Sovjetunionen och tog ut sin lön genom mutor och utpressning på Georgiens bilvägar. Den nya poliskår som anställdes fick avsevärt högre lön och bestod av långt fler kvinnor än tidigare. Straffen för korruption skärptes. Under två veckor när nya poliser rekryterades fanns det praktiskt taget inga poliser på gatorna. I april år 2006 svarade 70 procent av befolkningen att de hade förtroende för polisen. Före Rosenrevolutionen svarade 5 procent att de hade förtroende.⁹⁵ En annan tidig åtgärd var reformeringen av universiteten, där antagningssystemen ansågs genomkorrupta. Nationella tester infördes.

Enligt en undersökning om affärsklimatet år 2002 förlorade georgiska företag 110 arbetsdagar om året på grund av infrastrukturproblem. Skälet var att staten inte fick in pengar till följd av lågt skatteintag som i sin tur berodde på korrruptionen och den stora svarta ekonomin. De totala skatteintäkterna var mycket låga. Företag och privatpersoner kunde ofta muta sig fria från att betala skatt.

Konkreta åtgärder som uttalat syftade till en minskning av korrruptionen var exempelvis förenkling av företagslagstiftning, reformering av det tekniska regelverket, privatiseringar av statliga företag, skattesänkningar, hårdare straff för korrruption och minskning av den statliga byråkratin.⁹⁶

Dessa åtgärder har inneburit att fler företag och privatpersoner betalar in skatt och att det finns resurser att tillgå för statens grundläggande uppgifter. Många av de ekonomiska åtgärder som syftade till att minska korrruptionen syftade också till att öka det totala skatteintaget (samtidigt som man sänkte skattesatserna).

År 2005 lanserade den georgiska regeringen *Anti-Corruption Strategy and Action Plan*. De första akuta åtgärderna, som visserligen var omfattande, följdes av denna plan och strategi för att institutionalisera det kontinuerliga arbetet mot korrruption. Georgiens motsvarighet till Riksåklagarämbetet fick specialenheter för att hantera korrruption bland höga politiker och tjänstemän. Ökad transparens i dokumentationen, enklare att starta företag och internationell anpassning av regelverket, var viktiga åtgärder.⁹⁷ År 2007 antogs en handlingsplan som hade fokus på transparens och harmonisering av lagar med internationella normer, främst EU.⁹⁸

Världsbanken publicerar varje år en rapport, *Doing Business*, som jämför kostnader och svårigheter att bedriva affärsverksamhet i olika länder samt rankar länderna efter företagsklimat. 2008 låg Georgien på plats 18. Före Rosenrevolutionen låg landet på plats 137.

Världsbanken skriver om korrruptionen:

*Among individual countries the most striking improvements from 2002 to 2005 were in Georgia, where the percentage of firms reporting that bribery of tax officials was frequent fell from 44 percent to 11 percent in these three years.*⁹⁹

I samma rapport konstateras vidare:

The positive results in many transition countries are correlated with aggressive reforms over the past few years to simplify tax policy and tax administration. On the tax policy side, transition countries have been worldwide leaders in adopting simplified low- or flat-rate income taxes with broad bases and few exemptions.

Den omfattande korrruptionen har varit kopplad till organiserad brottslighet. Den georgiska regeringen har stärkt kampen mot den organiserade brottsligheten både juridiskt och polisiärt.

Tidigare korrupta tjänstemän i Sjevardnadzes regering och deras släktingar arresterades de första åren efter Rosenrevolutionen och fick sina rikedomar beslagtagna. Det första året annonserade regeringen att man fått tillbaka 200 miljoner dollar på det sättet. Samtidigt väcktes anklagelser om att agerandet var ett sätt att underminera den politiska oppositionen.

Vad är då värdet av antikorrupsionsreformer? Så här skriver UNDP i *Georgia Human Development Report 2008*:

In human development terms, the anti-corruption reforms produced efficiency, equity and security gains. In terms of equity, every-day corruption and bribery was a massive source of inequity since the rich and powerful were exempt.

Tack vare de långsiktiga antikorrupsionsreformerna, liberaliserande ekonomiska reformer inkluderade, menar UNDP att mer likabehandling och effektivitet har åstadkommits. Den slutsatsen är vanlig.

Världsbanken skriver i *The 2005 World Bank Report on Corruption*:

...there appears to be a broad consensus that corruption has declined markedly dramatically over the past three years in Georgia.

I samma rapport konstateras att korrupsionen i affärsuppställningar har minskat till en femtedel och placerat Georgien på samma nivå som Tyskland och Portugal. Världsbankens *Business Environment and Enterprise Performance Survey* konstaterar 2005 att nivån på mutor i företaget har sjunkit till mindre än en femtedel jämfört med 2002. I det avseendet var Georgien år 2005 på samma nivå som Grekland och Tyskland.¹⁰⁰

I *Georgia Human Development Report 2008* skriver UNDP:

It is almost impossible to exaggerate the scale of the corruption problem of Government faced in 2003. Georgia ranked 124 of 133 countries surveyed on corruption in Transparency International's Corruption Perception Index. Tax collection rates and payment rates for state-run utilities were staggeringly low.

FRIHANDELSREFORMER OCH ATT LOCKA INTERNATIONELLA INVESTERARE

Frihandel innebär ett utbyte av varor och tjänster, något som innebär större rikedom. Men frihandel är också ett sätt att öka utbyte av idéer och tankar mellan kulturer och länder. Georgien har genomfört en rad frihandelsreformer. Man har också avskaffat visumtvång och öppnat landet. Samtidigt som man skärpt kampen mot smuggling.

Tullreglerna har förenklats och de flesta tullavgifter har tagits bort eller sänkts kraftigt. Antalet anställda inom tullen halverades som en del i ambitionen att bekämpa omfattande korrupsion. Det skedde inom ramen för *Customs System Development Strategy* som startade hösten 2004.

Senare (2007) slog regeringen ihop skattedepartement, tulldepartement m fl för att öka effektiviteten.

Cirka 90 procent av alla varor har ingen tullavgift och övriga har avgifter på antingen 5 procent eller 12 procent – vilket är en sänkning och förenkling jämfört med tidigare. Förändringarna av tullavgifter har skett gradvis med särskilt stora förändringar under 2006.¹⁰¹ Landet har även anpassat olika regelverk till europeisk lagstiftning. Tekniska barriärer för handel har avlägsnats.¹⁰²

Ett viktigt syfte med frihandelspolitiken är att attrahera investerare och kompetens till landet. Med exempelvis slopad tullavgift på råvaror och maskiner blir kostnaderna lägre för investerare vid en eventuell etablering. Med utländska investerare vill man öka produktiviteten och få resurser och investeringar för att stärka infrastrukturen, långsiktigt skapa arbeten, sänka priser och höja löner. Frihandelsreformerna blir kanske särskilt viktiga för Georgien som sålt ut en stor mängd statliga företag. Dels vill man få bra betalt för företagen, dels vill man locka till sig högsta kompetens.¹⁰³

Den kraftfulla frihandelspolitiken kombineras med privatiseringsreformer som ska locka utländska företag att investera kapital och att tillföra kompetens. År 2003 låg utländska direktinvesteringar på 331 miljoner dollar (8 % av BNP). 2007 låg siffran på 1,6 miljarder (15 % av BNP).¹⁰⁴ Samtidigt har de allra fattigaste på landsbygden fått problem sedan Ryssland stängde sina gränser för import av georgiska varor. Det drabbade olika typer av jordbrukare som inte enkelt kunnat ta nya mer högproduktiva arbeten i den expanderande serviceekonomin.¹⁰⁵

År 2007 var det 20 procent billigare att exportera och 3 procent billigare att importera en container med varor i Georgien jämfört med genomsnittet i regionen.¹⁰⁶ Den starka frihandelspolitiken är ett konkurrensmedel gentemot grannländerna. Att öka investeringarna i landet handlar inte bara om att ta bort gränshinder i form av tullar och liknande. Det är även en fråga om att skapa en attraktiv marknad där det är lätt att starta företag.

Tullavgifter på jordbruksprodukter har inte sänkts (eller avskaffats) i samma utsträckning som för andra produkter. Dock har landets nya frihandelsavtal med Turkiet öppnat för import av turkiska varor. Därigenom finns potential för sänkta matpriser, men även för högre konkurrens inom jordbrukssektorn.¹⁰⁷

STARTA FÖRETAG

Georgien har slopat mer än 90 procent av licenskraven och gjort kvarvarande regler väsentligt enklare. Företag behöver nu handskas med stat och myndigheter i mindre utsträckning än tidigare, vilket ökar effektiviteten och minskar korruptionen. År 2006 var Georgien det främsta reformlandet i världen, enligt Världsbankens rapport *Doing Business*.

De områden där Georgien rankas särskilt högt är *starting a business, dealing with licenses, employing workers* och *registering property*. Att starta ett företag kräver i dag få procedurer och är gratis, eller billigt.¹⁰⁸

När Världsbanken granskar enkelheten att starta företag gör man det utifrån en tydlig premiss:

*Cumbersome entry procedures are associated with more corruption, particularly in developing countries. Each procedure is a point of contact – an opportunity to extract a bribe. Analysis shows that burdensome entry regulations do not increase the quality of products, make work safer or reduce pollution. Instead they constrain private investment, push more people into the informal economy; increase consumer prices and fuel corruption.*¹⁰⁹

Enkelheten att starta företag har ökat även under de senaste två åren. Antal procedurer för att starta ett företag 2006 var 8, medan det 2008 bara var 5. Under samma tidsperiod sjönk genomsnittligt antal dagar för att starta företag från 21 till 11 och kostnaderna fortsatte att sjunka. Rankningen vad gäller att starta företag förbättrades från en 39:e plats 2006 till 10:e plats 2008.¹¹⁰ Redan 2006 hade en enorm förbättring åstadkommit, och det året var Georgien bäst i världen på reformer.¹¹¹

Licenshanteringen har utvecklats åt samma håll. Antal procedurer för licensiering 2006 var 25 och 2008 var de 12. År 2008 rankades landet som nummer 11 i *Doing Business*-rankningen för licenshantering och året innan låg man på plats 27. Detta i ett land som 2003 och dessförinnan låg i botten i den här typen av rankningar.¹¹²

Ett problem som Georgien trots stora framsteg har dragits med gäller skydd av investerare. 2008 hade dock stora framsteg skett på det området. 2007 rankades Georgien på en inte särskilt smickrande 120:e plats. 2008 hamnade landet på en 33:e plats.¹¹³

MINSKNING OCH EFFEKTIVISERING AV OFFENTLIG SEKTOR OCH MYNDIGHETER

En av de viktigaste antikorrupsionsreformer som den nya regeringen drev igenom efter Rosenrevolutionen var att å ena sidan höja lönerna för statligt anställda, å andra sidan att kraftigt skära ned på antal myndigheter och anställda. En kraftigt ökad effektivitet följde, även om det till en början påverkade arbetslöshetsstatistiken negativt. Den ökade anställningen inom privat sektor har skett samtidigt med en reduktion av antal offentligt anställda.¹¹⁴

De långsiktiga utsikterna för fler anställningar och ökad tillväxt är däremot bättre när jobbtillväxten sker på den privata marknaden.¹¹⁵ Grundtanken med reformen var att anställda skulle kunna klara sig bättre på sin lön och därmed minska incitamenten för korruption. En minskad byråkrati innebär också färre tillfällen för mutor och utpressning.

Ett exempel på myndighetseffektivisering är tullmyndigheten. Genom att förändra regelverket så att färre processer och beslut behöver fattas, kan myndigheten minska i storlek samtidigt som exporten ökar och vinsterna för samhället blir större.

PRIVATISERINGSREFORMER

2004 utsågs Kakha Bendukidze till ekonomiminister. Han är georgier men hade levt i Ryssland sedan 1997, där han var ordförande för ett stort industriföretag. Den allians som ledde Rosenrevolutionen hade under Sjevardnadzes tid starkt kritiserat ryska uppköp av stora och viktiga georgiska företag. Med valet av Bendukidze blev situationen i stället den motsatta. Den nya regeringen ville locka ryska investerare för att få fart på ekonomin och sedan få intressenter från väst att investera. 2004 upprättades en lista över företag och egendomar som skulle säljas – 1 800 företag.¹¹⁶ Bendukidze var i Ryssland nära allierad till Putin.¹¹⁷

Ett år efter privatiseringsprogrammets införande (det sattes igång 2004 av Bendukidze) hade man fått in 3 14 miljoner dollar från 10 procent av de utlovade utförsäljningarna. Utförsäljningarna fortsatte i snabb takt efter det.

Ett viktigt mål med att sälja statligt ägda företag är att öka effektiviteten. Det är särskilt betydelsefullt när företaget i fråga är viktigt för andra företag eller för många människors välfärd. Inkomsterna som kom in var dessutom ett bra hjälpmedel för att genomföra de ekonomiska reformerna i allt snabbare takt.

Bland kommande reformer finns privatisering av sjukhus och att införa större inslag av försäkringar i sjukvården.¹¹⁸

FÖRENKLING OCH SÄNKNING AV SKATTERNA

Som exemplifierades med det amerikanska energiföretaget AEU har den organiserade brottsligheten och korruptionen inneburit att utlandsinvesteringar haft alltför hög risk och därmed uteblivit. Lägre skatter minskar incitamenten att fuska och ger mindre fördelar för den svarta ekonomin jämfört med den vita. I Georgien innebär det också stärkta möjligheter att dra till sig utländskt kapital och långsiktigt öka tillväxten.

Skattereformerna har haft tre syften. För det första att minska den tidigare omfattande korruptionen inom skatteadministrationen, och den generella beskattningen för att få in mer pengar till grundläggande verksamheter. För det andra fanns ett behov av att minska byråkratin och förenkla systemet för att stimulera företagsamhet. För det tredje sänkte man nivån på skatterna för att stimulera ekonomisk tillväxt och minska korruption, orättvisa och svarta marknader. UNDP konstaterar att regeringen varit framgångsrik på alla dessa tre områden.¹¹⁹

I januari 2005 skars antalet skatter ned från 21 till 7. En platt inkomstskatt på 12 procent infördes och moms sänktes. Däremot höjdes skatten på alkohol, tobak och bensin. Den totala skatten sänktes dock drastiskt. Sänkningen av inkomstskatten har följts av minskat skattefusk och högre totala skatteintäkter. Högre löner, liberaliseringar av marknader och högre tillväxt har ytterligare stärkt den utvecklingen.¹²⁰

Flera bedömare anser att införandet av ett enklare skattesystem är en viktig förklaring till den höga tillväxt som ägde rum efter skattereformerna.

En av dessa bedömare är Alvin Rabushka. Han skriver:

*Effective January 1, 2005, Georgia (the country, not the U.S. State) adopted a flat tax of 12 % replacing its previous four-bracket system. The flat tax was augmented with a 20 % tax on corporate profits, 20 % on social insurance (reduced from 33 %), and 18 % (reduced from 20 %) on VAT. The new, simpler system has had a dramatic effect on economic growth, averaging 10 % a year for the past three years, and taxpayer compliance. Tax revenue increased from 14.5 % of GDP in 2003 to 22 % in 2006, and should reach 24 % in 2007.*¹²¹

Medan den progressiva inkomstskatten har ersatts med en låg platt inkomstskatt har andelen av skatteintäkterna som kommer in via moms kraftigt ökat. Dessutom minskar företagsbeskattningen kraftigt.¹²²

Heritage Foundations och Wall Street Journals *Index of Economic Freedom* visar på en klar ökning av den ekonomiska friheten efter Rosenrevolutionen. I ekonomisk frihet hamnar Georgien på 32:a plats i världen, och därmed före länder som exempelvis Italien, Frankrike och Portugal.¹²³

Ett viktigt samband är det mellan ekonomisk frihet och FN:s Human Development Index. Human Development mäter livslängd, läskunnighet, utbildning och levnadsstandard. Världens friaste ekonomier har lägre inflation, lägre arbetslöshet och högre inkomst. Men även icke-ekonomiska värden, som att leva länge och hälsosamt och kunna ta del av information, har ett starkt samband med ekonomisk frihet. Skillnader i ekonomisk frihet kan på lång sikt ge stora skillnader i utfall mellan två samhällen.

LIBERALISERING AV ARBETSMARKNADEN

Georgien har infört en i stort sett helt fri arbetsmarknad. Heritage Foundation listar Georgiens arbetsmarknad som till 99,9 procent fri. Med detta avses avsaknad av offentliga regleringar; i stället råder frihet att anställa och avskeda. Privata avtal, inte lagar, reglerar anställningar och deras villkor.

Olika aktörer har menat att friheten på arbetsmarknaden har gått för långt. Georgiens regering har svarat att någon arbetslagstiftning aldrig fungerat i Georgien. Transparency International har konstaterat att den liberala arbetsmarknadslagstiftningen är mycket accepterad i breda folklager och även oppositionen är positiv till den nya lagstiftningen.¹²⁴ En förklaring kan vara den tidigare enormt stora svarta arbetsmarknaden. UNDP konstaterar att det faktum att det tycks råda konsensus om betydelsen av en liberal arbetsmarknadslagstiftning tyder på att den är av godo.¹²⁵

FRAMTIDEN

Enormt mycket har skett på fem år i Georgien. Förbättringarna har på en rad områden varit snabbare där än någon annanstans i världen. Det betyder dock inte att det saknas problem eller att det mesta är gjort. Fortfarande finns ett stort reformbehov och regeringen ägnar stor energi åt vidare reformer.

Före reformerna var elförsörjningen och vattenförsörjningen två allvarliga problem. 2003 hade Tbilisi elektricitet endast några timmar per dygn. Vägarna var dåliga och löner och pensioner betalades inte ut. För den enskilda georgiern är en rad olika områden slående bättre än de var 2003 och dessförinnan. Vattnet är rent, vägarna renoverade, pengarna kommer in i statskassan, pensionerna är högre och betalas ut, och elektricitet till och med exporteras.

Alla problem är inte lösta, men med en växande ekonomi och alltmer fungerande infrastruktur är förutsättningarna goda att framöver även lösa allvarliga samhällsproblem. Exempelvis den låga inkomsten för jordbrukare på landsbygden och fattigdomen för de interna flyktingarna i städerna. När kriget i Sydossetien bröt ut innebar det också stora påfrestningar för Georgien.

Efter valet 2008 presenterades en andra fas i reformarbetet med syfte att minska fattigdomen och öka välfärden. Skyddsnät för de absolut fattigaste, miljöarbete, arbete för mänskliga rättigheter, att ytterligare förbättra företagsklimatet och stärka äganderätten, är exempel på saker som finns i regeringens målsättning.

Det anger riktningen och politikens tyngdpunkt. Utan ekonomiska reformer hade den typen av politiska ambitioner bara varit önsketänkande. I Georgien, som på andra håll i världen, är liberaliserande reformer en grogrund för människors hälsa, välfärd och utveckling.

SLUTSATSER

Georgien är ett litet land med en lång och varierad historia. Regionen är en mosaik av religioner, kulturer och etniciteter. Trots sin relativa litenhet är Georgien ett mångfacetterat land.

Den ryska invasionen är en tragedi. Att Ryssland har bestämt sig för att dominera sina grannländer med våld är ett hot som måste tas på allvar. Georgiens framgångar de senaste fem åren gör angreppet desto eländigare.

Den ryska regimen respekterar uppenbarligen inte Georgien som självständig stat. Och de verkar betrakta kommunikation som en metod att desinformera. Självklart pågick inget folkmord i Georgien som de behövde förhindra.

Ryssland har förberett detta angrepp i årtal. De 1 200 stridsvagnar som rullade in i Georgien tar inte ens Ryssland fram över en natt. Tidigare uttryck för samma politik har exempelvis varit handelsblockad.

Europa måste vakna. Ryssland har gått från allierad till hot. Vi måste inse hur mycket vi i Europa har gemensamt, och enat och kraftfullt verka för värden som demokrati – och internationell lag.

EU måste kunna föra en enad utrikespolitik. Den omtalade "soft power" som har varit så framgångsrik genom att hålla möjligheten om EU-medlemskap öppen, måste inkludera också Kaukasus. Den transatlantiska länken måste stärkas.

Europas länder bör mer kraftfullt genomföra marknadsorienterade reformer som ger ekonomisk kraft. Beroendet av rysk olja och gas måste brytas genom satsningar på ny energiproduktion, inte minst kärnkraft.

Georgien är nu det stora testet för EU. "Europe Started Here" är den slogan som Georgien använder i sin marknadsföring. Den säger mycket om hur georgierna ser på historien och på hur framtiden bör bli. Det landet kan inte Europa svika.

FOTNOTER

- 1 Ascherson, Neal, "After the Revolution". *London Review of Books* 4 mars 2004, se <http://www.lrb.co.uk/v26/n05/asch01_.html>.
Kandelaki, Georgi, *Georgia's Rose Revolution: a participants perspective*. USIP Special Report 167, Washington DC, juli 2006, se <<http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr167.html>>.
OSCE, International election observation mission. *Parliamentary elections, Georgia : post election interim report*. Se <www.osce.org/documents/odihr/2003/11/1593_en.pdf>.
- 2 Papava, Vladimir, *The political economy of Georgia's Rose Revolution*. Foreign Policy Research Institute, hösten 2006, se <www.fpri.org/orbis/5004/papava.georgiaroserevolution.pdf>.
- 3 Internationella valutafonden (IMF), *Middle East and Central Asia: regional economic outlook*. Maj 2008, se <www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2008/MCD/eng/mreo0508.htm>.
Jawad, Pamela, *Democracy, diversity and conflict; diversity, conflict, and state failure: Chances and challenges for democratic consolidation in Georgia after the "Rose Revolution"*. Cornell Occasional Paper nr 30, december 2006.
- 4 Kim, Anthony B, *The link between economic freedom and human rights*. Heritage Foundation 28 september 2007, se <<http://www.heritage.org/Research/WorldwideFreedom/wm1650.cfm>>.
Goklany, Indur M, *The improving state of the world*, kap 4. Washington DC: Cato Institute, 2007.
Världsbankens hemsida, *World Development Indicators Online*, se <www.worldbank.org/data>.
Heritage Foundation, *Index of Economic Freedom*, se <www.heritag.org/index>.
- 5 Doing Business blog, *Real sign of success*. 3 juli 2008, se <<http://blog.doingbusiness.org/2008/07/real-sign-of-su.html>>.
- 6 Världsbanken, *Doing Business Georgia 2008*. Country Report, Doing Business Project 2008, se <www.doingbusiness.org/Documents/CountryProfiles/GEO.pdf>.
- 7 Ibid.
Government of Georgia, *Georgia's democratic transformation*. 2007, se <www.mfa.gov.ge/files/303_3411_444498_dem_transform_2.pdf>.
- 8 Världsbanken, *Doing Business Georgia 2008*. Country Report, Doing Business Project 2008, se <www.doingbusiness.org/Documents/CountryProfiles/GEO.pdf>.
- 9 Boda, Jozsef, Kakachia Kornely, *The current status of police reform in Georgia*, se <www.dcaf.ch/_docs/SSR_RRGeorgia/ChapterXII.pdf>.
- 10 United Nations Development Programme (UNDP), *Georgia Human Development Report 2008*. Publication 2008, se <<http://europeandcis.undp.org/poverty/mdghdpm/show/0210AC32-F203-1EE9-B631153BDFC22CF7>>.
- 11 CIA, *The 2008 World Fact Book och The 2003 World Fact Book*, se <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>>.
- 12 World Health Organization (WHO), *Country Cooperation Strategy 2007*. Se <www.who.int/countryfocus/cooperation_strategy/ccsbrief_geo_en.pdf>.
United Nations Development Programme (UNDP), *Georgia Human Development Report 2008*. Publication 2008, se <<http://europeandcis.undp.org/poverty/mdghdpm/show/0210AC32-F203-1EE9-B631153BDFC22CF7>>.
- 13 Abed, George T & Gupta, Sanjeev (red), *Governance, corruption and economic performance*. Internationella valutafonden (IMF) 2002, se <www.imf.org/external/pubs/nft/2002/govern/index.htm>.
de Soto, Hernando, *The mystery of capital : why capitalism triumphs in the West and fails everywhere else*. Basic Books, 2000 (generellt om ämnet).
- 14 Marshall Lang, David, *A modern history of Soviet Georgia*, kapitel 1. Grove Press, New York, 1962. Även väl beskrivet på Wikipedia, <[http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Georgia_\(country\)](http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Georgia_(country))>.
- 15 Ibid.

- 16 Kipshidze, Irakli, *Country report on Georgia*. Georgian Chamber of Commerce and Industry, Tbilisi, 2007.
- 17 Marshall Lang, David, *A modern history of Soviet Georgia*, kapitel 1. New York: Grove Press, 1962.
- 18 Ibid. Information finns även bra sammanfattad på *Wikipedia* (22 augusti 2008). Se <http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Tbilisi>.
- 19 CIA, *World Fact Book 2008*.
Se <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gg.html>> . Även enligt den georgiska folkräkningen 2007, se <www.statistics.ge/_files/yearbook/Yearbook_2007.pdf>.
- 20 Världshälsoorganisationen (WHO), *Highlights on health in Georgia 2005*.
Se <www.euro.who.int/document/e88548.pdf>.
- 21 Världsbanken, *Georgia at a glance*. The World Bank Group, 28 september 2007,
se <http://devdata.worldbank.org/AAG/geo_aag.pdf>.
- 22 Lomsadze, Giorgi, *Down on the farm : Georgia struggles to open EU market for agricultural exports*. Euroasianet.org,
se <www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav072308a.shtml>.
- 23 United Nations Development Programme (UNDP), *Georgia Human Development Report 2008*,
Publication 2008, se <<http://europeandcis.undp.org/poverty/mdghdpm/show/0210AC32-F203-1EE9-B631153BDFC22CF7>>.
- 24 *Britannica Online*, "Illa Chavchadze", se <<http://www.britannica.com>>.
- 25 Ibid.
- 26 Marshall Lang, David, *A modern history of Soviet Georgia*. New York: Grove Press 1962.
- 27 Ibid.
- 28 Ibid.
- 29 Ibid.
- 30 Ibid.
- 31 Ibid.
- 32 Wennmann, Achim, *The political economy of transnational crime and its implications for armed violence in Georgia*. Cimera.org, se <www.cimera.org/sources/105_117.pdf>.
- 33 Ibid.
- 34 International Center for Civic Culture, *Political Parties of Georgia*.
Se <www.osgf.ge/iccc/pages/pdf/eng-ppg98.pdf>.
- 35 Global security.org, se <www.globalsecurity.org/military/world/georgia/politics-gamsakhurdia.htm>.
- 36 Ibid.
- 37 Whitney, Craig R, "Soviet turmoil : Soviet Georgia chief in quest of freedom sees only enemies".
New York Times, 9 september 1991, se <<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9D0CEFDE153CF93AA3575AC0A967958260&sec=&spon=&pagewanted=all>>.
- 38 Curtis, Glenn E, red, *Georgia: a country study*. Washington: GPO for the Library of Congress, 1994.
- 39 Exempelvis poliser, unga män, militärer och tullpersonal;
Kupatadze, Alexander, *Criminal networks in Georgia and Kyrgyzstan and young male sportsmen*. Nato, 20 augusti 2008, se <www.nato.hacettepe.edu.tr/nato/Nato/Papers/Kupatadze.Rev1.pdf>.
Library of Congress, *Involvement of Russian organized crime syndicates, criminal elements in the Russian military, and regional terrorist groups in narcotics trafficking in Central Asia, the Caucasus, and Chechnya*. Washington DC oktober 2002, se <<http://www.loc.gov/rr/frd/pdf-files/RussianOrgCrime.pdf>>.
- 40 Kupatadze, Alexander, *Criminal networks in Georgia and Kyrgyzstan and young male sportsmen*. Nato, 20 augusti 2008, se <www.nato.hacettepe.edu.tr/nato/Nato/Papers/Kupatadze.Rev1.pdf>.
- 41 Ibid.

- 42 Bohlen, Celestine, "Embattled Georgian leader flees: opposition council claims power". *New York Times*, 7 januari 1992, se <<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9E0CEFD123AF934A35752C0A964958260&sec=&spon=&pagewanted=2>>.
- 43 United Nations Development Programme (UNDP), *Georgia Human Development Report 2008*, Publication 2008, se <<http://europeandcis.undp.org/poverty/mdghdpm/show/0210AC32-F203-1EE9-B631153BDFC22CF7>>.
- 44 Sourander, Dag, *Briefing note on the 'frozen conflicts' in the South Caucasus, the general situation in the region and its EU-relations*. För Europaparlamentet 2006, se <www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/nt/604/604272/604272en.pdf>.
- Human Rights Watch, *Georgia/Abkhazia : violations of the laws of war and Russia's role in the conflict*. 1995, se <www.hrw.org/reports/1995/Georgia2.htm>.
- 45 Papava, Vladimir, *The political economy of Georgia's Rose Revolution*. Foreign Policy Research Institute 2006, se <www.fpri.org/orbis/5004/papava.georgiaroserevolution.pdf>.
- 46 Maliszewski, Wojciech, *Modeling inflation in Georgia*. Internationella valutafonden (IMF) november 2003, se <www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2003/wp03212.pdf>.
- 47 Kupatadze, Alexander, *Political-criminal-business nexus in Georgia and Kyrgyzstan : comparative analysis*. School of International Relations, University of St Andrews, se <<http://se2.isn.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=10&fileid=19C49263-B327-BA52-7D1C-2BB55DD888DC&lng=en>>.
- 48 United Nations Development Programme (UNDP), *Georgia Human Development Report 2008*. Publication 2008, se <<http://europeandcis.undp.org/poverty/mdghdpm/show/0210AC32-F203-1EE9-B631153BDFC22CF7>>.
- 49 Ibid.
- 50 Papava, Vladimir, *The political economy of Georgia's Rose Revolution*. Foreign Policy Research Institute 2006, se <www.fpri.org/orbis/5004/papava.georgiaroserevolution.pdf>.
- 51 Ibid.
- 52 Ibid.
- 53 Stratton, David, *The Power Trip* (dokumentärfilm), 2003, se <www.powertripthemovie.com/varietyreview.html>.
- 54 Ibid.
- 55 Tchiaberashvili, Zurab, *The Georgian October Revolution*. Central Asia- Caucasus Institute, 21 november 2001, se <www.cacianalyst.org/?q=node/162>.
- 56 Antelava, Natalia, *United States cuts development aid to Georgia*. Euroasianet.org, 29 september 2003, se <www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav092903.shtml>.
- 57 Library of Congress, *Involvement of Russian organized crime syndicates, criminal elements in the Russian military, and regional terrorist groups in narcotics trafficking in Central Asia, the Caucasus, and Chechnya*. Washington DC, oktober 2002, se <www.loc.gov/rr/frd/pdf-files/RussianOrgCrime.pdf>.
- 58 Ibid.
- 59 Chledowski, Stephen, "Military corruption and organized crime in Eastern Europe and the Caucasus". *Journal of Military and Strategic Studies* nr 4, våren 2005, se <www.jmss.org/2005/summer/articles/chledowski.pdf>.
- 60 Baran, Zeyno, "The Baku-Ceyhan-pipeline : implications for Turkey" (i *The Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline : oil window to the West*). Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program - A Joint Transatlantic Research and Policy Center, 2005 se <www.silkroadstudies.org/BTC_6.pdf>.
- 61 United Nations Development Programme (UNDP), *Georgia Human Development Report 2008*. Publication 2008, se <<http://europeandcis.undp.org/poverty/mdghdpm/show/0210AC32-F203-1EE9-B631153BDFC22CF7>> (särskilt sid 10).
- 62 Ziyadov, Taleh & Petersen, Alexandros, "Azerbaijan and Georgia : playing Russian roulette with Moscow". *Central Asia-Caucasus Analyst*, 10 January 2007, se <www.cacianalyst.org/issues/20070110Analyst.pdf>.

- 63 Kandelaki, Georgi, *Georgia's Rose Revolution: a participants perspective*. USIP Special Report 167, Washington DC, juli 2006, se <www.usip.org/pubs/specialreports/sr167.html>.
- 64 Antelava, Natalia, *Unites States cuts development aid to Georgia*. Euroasianet.org 29 september 2003, se <www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav092903.shtml>.
- 65 Open Society Georgia Foundation, *Annual Report 2003*. Se <<http://osgf.ge/?l=2&i=1305>>.
- 66 Lomsadze, Giorgi, *Amid controversy : Georgian student protest movement grows*. Euroasianet.org 6 oktober 2003, se <www.eurasianet.org/departments/rights/articles/eav061003.shtml>.
- 67 Världsbanken, *Doing Business Georgia 2008*. Country Report, Doing Business Project 2008, se <www.doingbusiness.org/Documents/CountryProfiles/GEO.pdf>.
- 68 Jibladze, Kakha, "Georgian energy conference held". *Central Asia-Caucasus Analyst*, 4 april 2007, se <www.cacianalyst.org/issues/20070404Analyst.pdf>.
- 69 Kwok, James, "Red blues: strife in Post-Soviet Georgia". *Harvard International Review*, vol 26 2005 (statistiken varierar något mellan olika källor).
- 70 Umland, Andreas, "Russian citizenship : Moscows tool for recollecting the empire's lands". *American Chronicle*, 22 augusti 2008.
- 71 International Crisis Group, *Georgia: avoiding war in South Ossetia*. Europe Report nr 159, (sid 7), Tbilisi/Brussels (ICG), 26 november 2004.
- 72 Achugba, Teymuraz A, *The ethno-demographic aspect of the Georgian-Abkhaz conflict*, juni 2004. Se <www.circassianworld.com/Achugba.html>.
- 73 Comfort, Anthony, *The political and economic situation in Georgia and its relations with the European Union*. Europaparlamentet 2003, se <www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/fd/dsca20050524_07/dsca20050524_07en.pdf>.
- 74 Cornell, Svante & Swanström, Niklas, *Transnationell brottslighet – ett säkerhetsshot?* Silk Road Studies 2006, se <www.silkroadstudies.org/new/docs/publications/2006/0601NS_SC_KBM.pdf>.
- 75 Ratiani, Shorena, *Georgia : corruption crackdown makes waves*. Institute for War and Peace Reporting (IWPR), 4 mars 2004. Även: Weitz, Richard, "Nuclear smuggling case deepens Georgian-Russian tensions". *Central Asia-Caucasus Analyst*, 4 maj 2007.
- 76 Wennmann, Achim, *The political economy of transnational crime and its implications for armed violence in Georgia*. Cimera.org, se <www.cimera.org/sources/105_117.pdf>.
- 77 Cornell, Svante E, *Autonomy and conflict : ethno-territoriality and separatism in South Caucasus – cases in Georgia*. Uppsala universitet (diss) 2002.
- 78 Freese, Theresa, "Fate of conflict zone residents hangs on a thread in South Ossetia". *Central Asia-Caucasus Analyst*, 28 juli 2004, se <www.cacianalyst.org/issues/20040728Analyst.pdf>.
- 79 Ibid.
- 80 Jibladze, Kakha, "Dueling banjos : parallell elections and presidents in South Ossetia". *Central Asia-Caucasus Analyst*, 13 december 2006, se <www.cacianalyst.org/issues/20061213Analyst.pdf>.
- 81 Cornell, Svante E, *Autonomy and conflict: ethno-territoriality and separatism in South Caucasus – cases in Georgia*. Uppsala universitet (diss) 2002.
- 82 Ibid.
- 83 Ibid.
- 84 Cornell, Svante & Swanström, Niklas, *Transnationell brottslighet - ett säkerhetsshot?* Silk Road Studies 2006, se <www.silkroadstudies.org/new/docs/publications/2006/0601NS_SC_KBM.pdf>.
- 85 Cornell, Svante, *Autonomy and conflict: ethno-territoriality and separatism in South Caucasus – cases in Georgia*. Uppsala universitet (diss) 2002.
- 86 Baer, Robert, "The Russian Empire strikes back". *Time Magazine*, 12 augusti 2008, se <www.time.com/time/world/article/0,8599,1831857,00.html>.

- 87 Jibladze, Kakha, "Georgian government hunts for gas". *Central Asia-Caucasus Analyst*, 10 januari 2007, se <www.cacianalyst.org/issues/20070110Analyst.pdf>.
- 88 Paton Walsh, Nick, "US privatizes its military aid to Georgia". *The Guardian*, 6 januari 2004.
- 89 Wennmann, Achim, *The political economy of transnational crime and its implications for armed violence in Georgia*. Cimera.org, se <www.cimera.org/sources/105_117.pdf>.
- 90 Shlapentokh, Dmitry Kondopoga, "Russian March and after: the Russian authorities' response to the rise of Russian nationalism". *Central Asia-Caucasus Analyst*, 7 februari 2007, se <www.cacianalyst.org/issues/20070207Analyst.pdf>.
- 91 Mitchell, Lincoln, "What was the Rose Revolution for?" *Harvard International Review*, 27 februari 2008.
- 92 *Georgia vote 2008 Candidate Gallery*, Euroasianet.org, se <www.eurasianet.org/geovote08/gallery/badri.shtml>.
- 93 Jibladze, Kakha, "Property rights row tarnishes Georgian government's image". *Central Asia-Caucasus Analyst*, 21 februari 2007. Se <www.cacianalyst.org/issues/20070221Analyst.pdf>.
- 94 Doing Business Blog, 3 juli 2008, se <<http://blog.doingbusiness.org/2008/07/real-sign-of-su.html>>.
- 95 Government of Georgia, *Georgias Democratic Transformation*. 2007, se <www.mfa.gov.ge/files/303_3411_444498_dem_transform_2.pdf>.
- 96 Världsbanken, *Doing Business Georgia 2008*. Country Report, Doing Business Project 2008, se <www.doingbusiness.org/Documents/CountryProfiles/GEO.pdf>.
- 97 *Anti-corruption strategy and action plan*. Se <www.u4.no/training/incountry-open/Georgia-materials/anti-corruption-strategy-georgia.pdf>.
- 98 *EU/Georgian Action Plan*, se <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/georgia_enp_ap_final_en.pdf>.
- 99 Anderson, James H, Gray, Cheryl W, *Anti-corruption in transit: who is succeeding... and why?*, Världsbanken 2006, se <<http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/ACT3.pdf>>.
- 100 United Nations Development Programme (UNDP), *Georgia Human Development Report 2008*. Publication 2008, se <<http://europeandcis.undp.org/poverty/mdghdpm/show/0210AC32-F203-1EE9-B631153BDFC22CF7>>.
- 101 Ibid.
- 102 Världsbanken, *Doing Business Georgia 2008*. Country Report, Doing Business Project 2008, se <www.doingbusiness.org/Documents/CountryProfiles/GEO.pdf>.
- 103 United Nations Development Programme (UNDP), *Georgia Human Development Report 2008*, Publication 2008, se <<http://europeandcis.undp.org/poverty/mdghdpm/show/0210AC32-F203-1EE9-B631153BDFC22CF7>>.
- 104 Ibid.
- 105 Ibid.
- 106 Världsbanken, *Doing Business Georgia 2008*. Country Report, Doing Business Project 2008, se <www.doingbusiness.org/Documents/CountryProfiles/GEO.pdf>.
- 107 United Nations Development Programme (UNDP), *Georgia Human Development Report 2008*. Publication 2008, se <<http://europeandcis.undp.org/poverty/mdghdpm/show/0210AC32-F203-1EE9-B631153BDFC22CF7>>.
- 108 Världsbanken, *Doing Business Georgia 2008*. Country Report, Doing Business Project 2008, se <www.doingbusiness.org/Documents/CountryProfiles/GEO.pdf>.
- 109 Ibid.

- 110 Ibid.
- 111 Ibid.
- 112 Ibid.
- 113 Ibid.
- 114 United Nations Development Programme (UNDP), *Georgia Human Development Report 2008*. Publication 2008, se <<http://europeandcis.undp.org/poverty/mdghdpm/show/0210AC32-F203-1EE9-B631153BDFC22CF7>>.
- 115 Djankov, Simeon, *Top performer votes today*. Doing Business Blog 21 maj 2008, Världsbanken, se <<http://blog.doingbusiness.org/2008/05/top-reformer-vo.html>>.
- 116 Corso, Molly, *Privatization in Georgia : solving the "sensitive" issues*. Euroasianet.org 19 juli 2005, se <www.eurasianet.org/departments/business/articles/eav071905.shtml>.
- 117 Edilasvihili, Maia, "Bendukidze quits cabinet : will his influence remain?" *Georgian Business Week*, 11 februari 2008, se <www.papava.info/publications/Bendukidze.pdf>.
- 118 Hahn, Ryan, *Privatizing health care in Georgia*. Doing Business Blog, Världsbanken 27 juni 2008, se <<http://psdblog.worldbank.org/psdblog/2008/06/privatizing-hea.html>>.
- 119 United Nations Development Programme (UNDP), *Georgia Human Development Report 2008*, Publication 2008, se <<http://europeandcis.undp.org/poverty/mdghdpm/show/0210AC32-F203-1EE9-B631153BDFC22CF7>>.
- 120 Världsbanken, *Doing Business Georgia 2008*. Country Report, Doing Business Project 2008, se <<http://www.doingbusiness.org/Documents/CountryProfiles/GEO.pdf>>.
- 121 Rabushka, Alvin, *The flat tax expands its ambition in Georgia*. Hoover Institution, 31 oktober 2007, se <www.hoover.org/research/russianecon/essays/10926656.html>.
- 122 Världsbanken, *Doing Business Georgia 2008*. Country Report. Doing Business Project 2008, se <www.doingbusiness.org/Documents/CountryProfiles/GEO.pdf>.
- 123 The Heritage Foundation, se <www.heritage.org/index>.
- 124 United Nations Development Programme (UNDP), *Georgia Human Development Report 2008*. Publication, 2008, se <<http://europeandcis.undp.org/poverty/mdghdpm/show/0210AC32-F203-1EE9-B631153BDFC22CF7>>.
- 125 Ibid.

TIMBRO, KUNGSGATAN 60, BOX 3037, 103 61 STOCKHOLM
TELEFON 08 587 898 00, WWW.TIMBRO.SE

